

16. lipnja 2023.

broj 188 – 189

KU ZI S!

LIST ZA MLADEŽ

4

TEMA

MATURANTI SREDNJOŠKOLCI

14

TEMA

ŠTO DALJE NAKON STUDIJA?

18

PSIHOLOGIJA

UZROCI VRŠNJAČKOG NASILJA

21

IT

CHATGPT-4

2

FOTO MJESECA

Bandašica i bandaš
2023.

List je besplatan

Osnivač: NIU Hrvatska riječ

Nakladnik: NIU Hrvatska riječ

Trg cara Jovana Nenada 15/II
24000 Subotica

Za nakladnika: Ladislav Suknović

Glavna i odgovorna urednica: Zlata Vasiljević

Urednica izdanja: Kristina Ivković Ivandekić

Zamjenik urednice: Davor Bašić Palković

Suradnici: Sara Žurovski, Andrea I. Darabašić,
Ivan Benčik, Milijana Nimčević, Klara Dulić Ševčić,
Marija Antonela Kanelić

Lektura: Zlatko Romić

Korektura: Davor Bašić Palković

Tehnički prijelom: Thomas Šujić,
Jelena Ademi

Fotografije: Ana Francišković, Pixabay

E-mail: casopis.kuzis@gmail.com

Web: www.hrvatskarijec.rs/stranica/kuzis/

Tisak: Rotografika d. o. o., Subotica

List izlazi uz redovitu potporu Pokrajinskog
tajništva za kulturu, javno informiranje
i odnose s vjerskim zajednicama

Raspust

Draga naša *Kužiš?! družino*,
Došli smo do kraja još jedne školske i fakultetske godine zajedno. Sretni smo zbog riječi »zajedno«. *Kužiš?!* je 8. lipnja napunio 16 godina postojanja. To znači da smo neke od vas pratili od osnovne škole pa sve do kraja fakultetskih dana. Nadamo se da će vam jedna od asocijacija na školovanje upravo biti i stranice našeg lista, jer smo svih ovih godina ispratili brojna zbivanja, predstavili mnoštvo mladih talentiranih ljudi i hrvatskih srednjoškolskih odjela, razgovarali o aktualnostima, problemima... Postojimo i na Instagramu (*kuzis.casopis*) gdje redovito prikazujemo naše sadržaje/priče, ali i najavljujemo događaje i aktualnosti za mlade. Uvijek smo otvoreni za nove ideje te budite slobodni poslati nam najave zbivanja, neke korisne informacije za mlade ili prijedloge o čemu biste voljeli da pišemo više. Ono na što smo se osvrnuli u posljednja dva broja svakako jest završetak školske i fakultetske godine. Tako smo u prethodnom periodu predstavili iskustva mladih koji studiraju u Srbiji i Hrvatskoj kako bismo nekome tko još ne zna što želi upisati olakšali odluku. U ovom broju prezentirali smo maturante triju subotičkih srednjih škola – Gimnazije *Svetozar Marković*, Politehničke i Medicinske škole koji su nastavu pohađali na hrvatskom jeziku, ali smo se se u drugom tekstu *Što dalje nakon studija?* osvrnuli i na navedene izazove i pitanja. Pisali smo i o tome kako je bilo gimnazijalcima na trodnevnom izletu u Zagrebu i Osijeku, kao i o ovogodišnjem kvizu *Mreža čitanja*. Posljednji dio serijala o duhovnom i kulturnom djelatniku bačkih Hrvata, biskupu **Lajči Budanoviću** čeka na vas, a tu su i tekstovi o uzrocima vršnjačkog nasilja, ChatGPT-4-u, novinama na modnoj sceni...

Vjerujemo da ste u ovom periodu iscrpljeni, kako osmaci tako i srednjoškolci koji su posljednjih dana imali veoma odgovorne i stresne zadatke. Što se fakultetlija tiče, njihovi izazovi i dalje traju. Kao što uvijek kažemo, naglasit ćemo i sada da nije »smak svijeta« ukoliko nešto nije išlo onako kako ste planirali. Sve je moguće promijeniti, a ono što trenutačno nije – dajte vremena, strpljenje je zaista lijek. Nakon nekog vremena možda uvidite da i nije tako loša situacija i da se nešto zaista dogodilo s razlogom. Na prvo mjesto stavite svoje zdravlje i osjećanja, brigu o drugim ljudima, kvalitetu života u bitnim aspektima, a tek onda prosjek, ocjene i slično. Vaša vrijednost nije u toj ocjeni nego u tome kakvi ste kao čovjek.

Nadamo se da su vam izazovi u protekloj školskoj i fakultetskoj godini pomogli da budete bolji, empatičniji, discipliniraniji, samopouzdaniji. Želimo vam lijep odmor, da napunite svoje baterije, zaradite »dobar« ljetni džeparac, da otputujete negdje i da se nasmijani i vedri na jesen vratite u školske i fakultetske klupe.

Mi ćemo vas, kao i posljednjih 16 godina, uvijek i rado čekati i pratiti.

»Ovogodišnji maturantski odjel 4. f je zaista poseban i rijetkost u ovom ubrzanom vremenu u kojem živimo«, riječi su razrednice toga odjela i profesorice kemije **Diane Čavić**. Odjel 4. f broji ukupno 14 učenika.

ka, od toga devet djevojaka i pet momaka, a razrednica Čavić ističe kako su im želje i planovi za budućnost šarenoliki.

»Netko planira školovanje nastaviti u Subotici na Ekonomskom fakultetu, na Građevinskom ili da upiše VTŠ, netko u Novom Sadu. Ima i onih koji planiraju studije u Hrvatskoj, a dva učenika imaju želju školovanje nastaviti čak u Italiji. Ne žele baš svi nastaviti školovanje u ovom trenutku, ali to ni najmanje ne znači da ti učenici nemaju planove za budućnost. Ja im svako svima želim da uspiju u svemu što su naumili i da postanu uspješni mladi ljudi«, navodi Čavić.

Kada su u pitanju uspjesi 4. f odjela na natjecanjima, Diana Čavić ističe kako je bilo lijepih rezultata iz biologije, povijesti, engleskog jezika, recitiranja te kako je bilo učenika koji su svaku školsku priredbu i svečanost propratili svirajući u školskom orkestru.

»Najbitnije je da su oni dobra djeca, a sada nakon četiri godine i dobri ljudi. Iskreni, vrijedni (svatko na svoj način), poštteni i s dobrim smislom za humor. Zato su me bezbroj puta nasmijali, oraspoložili i učinili moje starješinstvo zabavnim. Hvala im na tome!«, zaključuje Čavić.

Maturski tablo 4. f odjela može se vidjeti u izlogu butika *Mondo* u Rudić ulici.

Opći smjer – savršen balans između prirodnih i društvenih znanosti

Učenica 4. f odjela **Mia Kovačec** za *Kužiš?!* ističe kako je prezadovoljna količinom znanja koje je stekla u protekle četiri godine i dodaje kako će srednjoškolske dane najviše pamtiti po smiješnim anegdotama. Ona navodi kako opći smjer koji je pohađala nudi savršen balans između prirodnih i društvenih znanosti, te kako je iz svakog predmeta i iz svakog područja ponešto naučila. Ipak, Mia kaže kako je poslije škole čeka još mnogo obveza te kako planira upisati Filozofski fakultet u Osijeku.

»Planiram upisati dvopredmetni studij engleskog i hrvatskog jezika. Za polaganje državne mature pripremam se od prvog dana u srednjoj školi, ali najintenzivnije od listopada. Išla sam na dodatne sate matematike. Posebno bih se voljela zahvaliti mojim profesoricama hrvatskog jezika, **Moniki Ivanović** i **Moreni Rendulić**, koje nas punom parom pripremaju za ispit na državnoj maturi. 'Kada porastem' voljela bih biti profesorica. Oduvijek sam željela podijeliti svoje znanje s drugima, mislim da je zanimanje profesora sjajan odabir za mene«, kaže ona.

»Stvar koju ne bih mijenjao jest prijateljstvo«

Učenik 4. f **Nikola Stipić** navodi kako će protekle četiri godine imati u lijepom sjećanju prvenstveno zahvaljujući prijateljima iz odjela. On naglašava kako bi bez njih ove četiri godine bile mnogo napornije i kao jedan od zanimljivih događaja tijekom srednje škole

ističe maturlnu ekskurziju u Mostar kao i republičku razinu natjecanja iz biologije, održanu u Kragujevcu.

»Srednjoškolskim školovanjem sam zadovoljan. Ipak, kad bih imao priliku, dosta toga bih promijenio u školi. Međutim, jedna stvar koju ne bih mijenjao jest prijateljstvo. Taj dio školovanja mi je bez zamjerki«, kaže Nikola.

Planira nastaviti školovanje u Osijeku gdje namjera upisati biologiju, koju je oduvijek volio. Međutim, on ističe kako uvijek postoji mogućnost upisa nekog drugog fakulteta.

»Volim pisati i istraživati različite događaje u svijetu, i stoga sam na listu želja također stavio par smjerova na Filozofskom fakultetu. Fakultet upisujem preko specijalne upisne kvote i stoga se nisam nešto posebno pripremao«, navodi on.

Na pitanje kako se osjeća tijekom posljednjih srednjoškolskih dana Nikola ističe kako je osjećaj »doslovno neobičan«.

»Kad sam upisao gimnaziju, maturu sam vidio poput nekog događaja koji me čeka u dalekoj budućnosti. Međutim, vrijeme je prošlo mnogo brže nego što sam predvidio. Sad se nalazim pri kraju jednog razdoblja života, a to je srednja škola. Danas idem na matursku večer, a sljedeći tjedan počinje polaganje maturskih ispita. Zamisao da ću za nekoliko mjeseci pohađati predavanja na fakultetu mi je doslovno nevjerovatna. Osjećam se kao da sam jedan dan pohađao gimnaziju sa svojim prijateljima, a drugi sam već u potpuno drugom okruženju na fakultetu. U biti je prelazak iz srednje škole na fakultet meni došao poprilično iznenadno. Stoga ne znam točno što očekivati od fakulteta, ali se nadam da će biti dobro«, opisuje Nikola.

MEDICINSKA: Druga generacija na hrvatskom nastavnom jeziku

U Srednjoj medicinskoj školi u Subotici ove godine maturira druga generacija đaka upisana na hrvatskom nastavnom jeziku. Školovali su se za obrazovni profil medicinska sestra – tehničar. Razrednik 4.05 odjela **Miomir Jovanić Žaki** za *Kužiš?!* navodi kako odjel broji 26 učenika, od koji su 23 djevojke i tri momka i dodaje kako su svi učenici toga odjela s uspjehom završili četvrti razred te kako se nadaju dobrom uspjehu na maturskim ispitima.

»Cilj koji je postavljen pred njih nije nimalo jednostavan, jer na maturskom ispitu trebaju povezati u jednu cjelinu sve što su tijekom četverogodišnjeg školovanja učili. Ispit se sastoji iz tri dijela, prvo se piše pismeni zadatak iz materinjeg jezika i književnosti, zatim test stručno teorijskih znanja i na kraju praktičan rad u kabinetima škole. Cilj maturskog ispita je da učenici potvrde svoja znanja u teorijskom i praktičnom dijelu i da svojim nastavnicima pokažu da je uloženi trud i rad tijekom školovanja dao dobre rezultate«, kaže Jovanić Žaki.

Razrednik 4.05 odjela osvrnuo se i na posljednje srednjoškolske dane đaka, kao i na matursku večer i planove maturanata za budućnost.

»Dani koji su pred nama su svečani, veseli ali istovremeno i protkani dozom nostalgije, jer nakon završetka posljednjeg sata odjeljenjskog starješinstva ništa više neće biti kao do sada. Svaka generacija maturanata sprema se da u svijet krene i pronade svoje puteve i mjesto. Veći dio maturanata planira nastaviti studije na fakultetima i višim školama u području zdravstva, ali ima i onih koji će potražiti nova znanja i u drugim

područjima kao što je informatika. Nekoliko učenika se već sada izjasnilo da žele odmah poslije maturskih ispita zaposlenje i početak stručnog staža u našoj bolnici«, kaže Miomir Jovanić Žaki.

Kada su u pitanju uspjesi 4.05 odjela, razrednik navodi kako su učenici tijekom školovanja sudjelovali na brojnim natjecanjima. On izdvaja postignut uspjeh u predmetu Hrvatski jezik i književnost, kao i uspjeh u kvizu za poticanje čitanja *Mreža čitanja*.

Maturski tablo 4.05 odjela je izložen u butiku *Grazia* koji se nalazi na Korzou.

Zadovoljstvo prenesenim znanjem

Učenik 4.05 odjela **Marko Ivankov** kaže kako je veoma zadovoljan zbog prenesenog znanja profesora, prakse, rada s pacijentima i neumornim medicinskim osobljem te ističe kako je bilo izuzetno zanimljivo, a ujedno i naporno, učiti svakodnevno.

»Srednju školu ću pamtit i po stečenom znanju, privilegiju da budemo blizu pacijenata, a ujedno i da pomažemo u liječenju, kao i, naravno, neizostavni dio školovanja – stečeno prijateljstvo koje će sigurno trajati i nakon srednje škole. Jedino što bih mijenjao jest onaj peh tijekom druge godine zbog virusa covid-19 koju smo proveli online«, navodi naš sugovornik.

Marka nakon završetka škole čeka pripravnčki staž u Domu zdravlja, kao i u bolnici, a želja mu je sljedeće godine upisati Medicinski fakultet u Novom Sadu. On bi nakon studija i završene specijalizacije u određenom području medicine volio raditi u bolnici.

Što se tiče posljednjih srednjoškolskih dana, oni su za Marka protekli brzo, ali i pomalo dosadno.

»Euforija postoji, ali sve je nekako prebrzo došlo. Vjerojatno još uvijek nismo ni svjesni da je to to, da je kraj. Kada je u pitanju priprema za polaganje mature, dobro nam ide; kao razred nismo nikada imali problema u svladavanju novih izazova, pa tako ni ova matura ne predstavlja izazov za nas«, zaključuje Marko.

S Markom smo se dotakli i teme dotjerivanja za matursku večer.

»Za matursku večer smo skoro svi spremni, a iako se govori da je nama momcima najlakše naći odijelo – ne mogu se složiti s time jer su sve djevojke prije mene našle željene odjevne kombinacije za matursko veče. Jedva čekamo da proslavimo ove izuzetne četiri godine, a ponajviše da se provedemo kao društvo jer je to možda jedno od posljednjih zajedničkih proslava«, navodi Marko.

Zasluge prijatelja i razrednika

Dunja Vojnić Hajduk, učenica 4.05 odjela, naglašava kako će joj srednjoškolsko školovanje ostati u najljepšem sjećanju.

»Bilo je tu dana kada mi se nije išlo u školu, ali su zato tu uvijek bili prijatelji koji su popravljali te dane. Zahvalna sam razredniku koji je od nas 'malih pogubljenih pilića' napravio ljude koji su sada odgovorni sami za sebe i koji su odrasli. Ništa ne bih mijenjala jer da nije bilo ovako kako je bilo možda ne bi bilo tako dobro«, ističe Dunja.

Naša sugovornica otkriva kako želi nastaviti dalje školovanje te kako se od rujna priprema za Medicinski fakultet, idući na privatne sate iz biologije i kemije. Dunja navodi kako ju je medicina oduvijek privlačila, jer voli biti okružena ljudima te kako se zasigurno želi time baviti. Ona se osvrnula i na posljednje dane u Medicinskoj školi, kao i na maturski ispit i proslavu.

»Posljednji dani su nam prošli uz trubače, imali smo priredbu u školi na kojoj smo se oprostili od profesora. U narednim danima nas očekuju maturski ispiti i mislim da će sve proći super, jer su nas profesori cijele godine pripremali za ova tri dana. Sada me već hvata euforija oko maturske večeri, mi smo posljednji koji imaju maturu i nikako da dočekamo da dođe taj dan kada ćemo mi biti u centru pažnje«, kaže naša sugovornica.

POLITEHNIČKA: Stekli znanje, iskustvo i divne uspomene

Još jedna generacija učenika, koja je svoje četverogodišnje obrazovanje u Politehničkoj školi u Subotici pohađala na hrvatskom nastavnom jeziku, završila je svoje srednjoškolske dane spremno za radno angažiranje i daljnje školovanje. U pitanju je odjel GFT 4/10, čije je područje rada *kemija, nemetali i grafičarstvo*, obrazovnog profila *tehničari grafičke dorade*. Ovaj odjel broji 12 učenika, od čega su šest djevojaka i šest momaka. Kada su u pitanju planovi za budućnost, većina odjela se planira zaposliti nakon završetka škole, dok ima i onih koji žele nastaviti školovati se.

Maturski tablo GFT 4/10 se može vidjeti u izlogu *McDonald'sa*, u centru grada.

Društvo će najviše nedostajati

Učenica GFT 4/10 odjela **Izabela Tot** ističe zadovoljstvo svojim školovanjem i dodaje kako će joj najviše nedostajati društvo i osjećaj da je dijete.

»Ipak se sada završava period života kada se stvarno 'rastajemo od detinjstva', al' sada za ozbiljno. Nije kao kada smo bili u osnovnoj školi, jer i tada kada smo završili znali smo da nas čeka srednja škola, a ovo je drugačije – sada se stvarno završava bezbrižno doba. Nisam još u potpunosti svjesna da završavam srednju školu, imam osjećaj da ima još godinu dana. Jako bih voljela da je tako, ali nije. Pripremam se polako za matursku večer, pomalo je sve naporno jer ima puno priprema oko svega, a tu je i briga oko maturskog ispita...«, navodi Izabela.

»Izrada knjiga i slični stariji zanati me još od djetinjstva privlače«

Andrija Huska je učenik GFT 4/10 odjela kaže kako su četiri godine srednjoškolskoga školovanja prošle veoma brzo.

»Bilo je trenutaka kada smo svi bili na 'devetom nebu', ali je također bilo trenutaka kada smo bili u ne-skladu. Ipak, u našem odjelu od 12 učenika često smo svi bili zajedno, i to je ostavilo dobar dojam na svakoga od nas jer smo se prilično zbližili«, kaže Andrija.

Kada su u pitanju planovi za budućnost, Andrija se nakon završetka škole planira radno angažirati.

»Poslije škole se planiram zaposliti, pustiti kormilo broda života i vidjeti gdje me život vodi. Izrada knjiga

i slični stariji zanati me još od djetinjstva privlače pa sam odlučio dati šansu tome. Sve u svemu, školovanje je prošlo dobro i drago mi je što sam upisao ovu školu», zaključuje naš sugovornik.

»Želim nadograditi svoje srednjoškolsko znanje«

Učenica GFT 4/10 odjela **Jefimija Škandro** dolazi iz Gornjeg Milanovca, ali već dvije i pol godine živi i trenira u Subotici, dok je početak srednjoškolskog školovanja realizirala kod kuće. Ona navodi kako je ugodno iznenađena znanjem i iskustvima koje je stekla tijekom ove četiri godine. Njeni planovi za budućnost tiču se studija psihologije u Novom Sadu.

»Budući da se profesionalno bavim nogometom u klubu ŽFK *Spartak*, koji je nedavno postao prvak države 14. puta, to je moja profesija i posao, ali također že-

lim pokušati uskladiti nogomet sa školovanjem. Želim nadograditi svoje srednjoškolsko znanje još jednom ljestvicom tako što ću upisati fakultet. Za psihologiju sam se nedavno odlučila, jer je to područje koje me jako zanima i u kojem vidim sebe, jer volim pomagati ljudima i volim izazove te mislim da je ovo pravi poziv za mene«, ističe naša sugovornica.

Kada su u pitanju posljednji srednjoškolski dani, osim brojnih obveza koji oni donose, Jefimija otkriva kako su joj osjećanja bila pomiješana te kako je u isto vrijeme osjećala sreću, tugu, ushićenost.

»U prethodnih nekoliko godina sam stekla veliki broj prijatelja i puno divnih uspomena. To cijenim i neizmjereno mi je žao jer je došao kraj periodu koji ću pamtiti cijeli život«, zaključuje Jefimija.

Kristina Ivković Ivandekić

ПОЛИТЕХНИЧКА ШКОЛА СУБОТИЦА
POLITEHNIČKA ŠKOLA SUBOTICA
Техничар графичке дораде
Tehničar grafičke dorade

ГФТ 4/10
2019 - 2023

GFT 4/10
2019. - 2023.

Исо Планић
 директор
 Iso Planic
 (directori)

Танара Прерадовић
 оделнички старешина
 Tamara Preradovic
 (odrednica)

Сана Хорак
 оделнички старешина
 Sanja Horak
 (odrednica)

Моника Ивановић
 професор
 Monika Ivanovic
 (profesor)

Петар Тосенбергер
 професор
 Petar Tosenberger
 (profesor)

„Пријатељ је неко ко ти даје потпуну слободу да будеш оно што јеси.“ – Џим Морисон
 „Priatelj je netko tko ti daje potpunu slobodu biti ono što jesi.“ – Jim Morrison

Милан Башић
 Milan Basic

Снежана Башић
 Snezana Basic

Дарио Бошњак
 Dario Bosnjak

Јована Лаушев
 Jovana Laušev

Стефан Булатовић
 Stefan Bulatovic

Јустина Логхин
 Justina Loghin

Дарио Војнић Хајдук
 Dario Vojnić Hajduk

Марија Ромак
 Marija Romak

Марин Вукој
 Marin Vukoj

Изабела Тот
 Izabela Tot

Андрија Хуска
 Andrija Huska

Јефимија Шкандро
 Jefimija Skandro

Nova ekskurzija za gimnazijalce

Učenici koji pohađaju prvi, drugi i treći razred na hrvatskome jeziku Gimnazije *Svetozar Marković* u Subotici bili su od 19. do 21. svibnja, na ekskurziji u Hrvatskoj. Za ova tri dana učenici su posjetili Zagreb, Zaprešić i Osijek. Putovanje je organiziralo Hrvatsko nacionalno vijeće i Hrvatsko prosvjetno društvo *Bela Gabrić*.

Tijekom boravka u Zagrebu učenici su posjetili Tehnički muzej *Nikola Tesla* te obišli povijesne znamenitosti. Boravak u prijestolnici upotpunili su im

Smještaj im je osigurao Učenički dom – Novi Zagreb.

Članica Izvršnog odbora HNV-a za obrazovanje **Nataša Stipančević** rekla je kako je ekskurzija osmišljena tako da su učenici pored obilaska znamenitosti imali priliku i upoznati se sa svojim vršnjacima iz jedne zagrebačke gimnazije.

»Povezivanje s matičnom domovinom – kako s Hrvatima tako i s poviješću i kulturom Hrvatske – od velike je važnosti za njegovanje osjećaja pripadnosti

vršnjaci i njihovi profesori iz zagrebačke X. Gimnazije *Ivan Supek* koji su ih kao domaćini pratili u obilascima, a čak su ih u petak i primili na jedan školski sat u školi. Subotički gimnazijalci posjetili su i Zaprešić, odnosno Nove dvore – imanje na kojem je živio i gdje je pokopan ban **Josip Jelačić**.

Nakon slavlja svete mise u crkvi Uzvišenja Svetog križa na zagrebačkom Sigetu, gimnazijalci su se u nedjelju zaputili u Osijek gdje su obišli Tvrđu te prošetali Dravom, a dočekali su ih studenti iz Subotice.

vlastitom narodu među našim učenicima, a ovi izleti prilika su i njima da osnaže međusobno zajedništvo i sklope nova poznanstva», rekla je Stipančević.

Kako dodaje, ekskurzija je plod posjeta HNV-u ravnatelja srednjih škola i učeničkih domova iz Hrvatske na kojemu su dogovorene potencijalne suradnje. U realizaciji ekskurzije Stipančević je istaknula pomoć ravnateljice učeničkog doma **Jelene Bojčić** i X. gimnazije **Željke Frković**.

K. U.

Nagrade za srednjoškolce

U Gradskoj knjižnici Subotica priređena je svečana dodjela nagrada i diploma subotičkim srednjoškolcima koji su tijekom protekle školske godine sudjelovali u kvizu znanja i kreativnosti *Mreža čitanja*. Kao nagrade dobili su »smart« satove, torbe za laptop i knjige, ovisno od razine natjecanja do koje su ostvarili plasman. Ovo natjecanje u Hrvatskoj organizirala je Hrvatska mreža školskih knjižničara, a provedbu u Subotici su realizirali Gradska knjižnica Subotica u suradnji s NIU *Hrvatska riječ* koji su i pripremili zahvalnice i prigodne nagrade za sudionike kviza. U pitanju je 28 učenika hrvatskih odjela iz triju srednjih škola – Gimnazije *Svetozar Marković*, Politehničke i Medicinske škole.

Kako je istaknula knjižničarska savjetnica Gradske knjižnice Subotica **Bernadica Ivanković**, u odnosu na prošlu školsku godinu ove je bilo čak deset više prijavljenih učenika, a od ukupno tri razine natjecanja, na posljednju, treću, nacionalnu razinu, plasiralo se čak 14 srednjoškolaca iz Subotice, što je zavidan uspjeh.

»Dragi učenici, ne zaboravite da to što čitate i radite na sebi nitko vam ne može oduzeti i da je to vaš kapital«, poručila je ona.

Nagrade i priznanja učenicima uručili su ravnatelj NIU *Hrvatska riječ* **Ladislav Suknović** i članica Izvršnog odbora HNV-a zadužena za obrazovanje **Nataša Stipančević**.

Jedna od višegodišnjih sudionica kviza, gimnazijalka **Lucia Mamužić** kaže kako putem ovog programa stječu nova čitateljska iskustva i upoznaju nove književne autore koje ne susreću u nastavi.

Jana Mihajlović iz Medicinske škole također ističe kako *Mreža čitanja* obogaćuje njena književna iskustva te smatra da knjiga još uvijek može biti atraktivna mladima unatoč sve popularnijim digitalnim medijima.

Uručene su i zahvalnice mentorima i školama. Mentori učenicima bili su profesori hrvatskog jezika i književnosti u trima školama – **Monika Ivanović**, **Morena Rendulić** i **Bruno Dronjić**.

Ovim programom završena je još jedna sezona ovog kviza u Subotici koji je realiziran u tri razine natjecanja i dvije kategorije – online test znanja ili multimedijски uradak. Tema kviza bila je »U mreži različitosti«, a učenici su čitali sljedeća književna djela: **Jelena Kastaneti** (*Živjeti*), **Leigh Bardugo** (*Šest vrana*) i **Miro Morović** (*Voštani princ*).

K. U.

Uspješni mladi: Ivona Stantić, balerina

Moderan balet — ljubav od malih nogu

Kako izgleda baviti se modernim baletom otkriva naša sugovornica **Ivona Stantić**, koja se umjetničkim plesom bavi od svoje treće godine. Ivona se može pohvaliti i medaljom na svjetskom prvenstvu! Ona pohađa 1. f odjel općeg smjera Gimnazije *Svetozar Marković* u Subotici, a 28. i 29. svibnja je u Dječjem kazalištu s *Creative studijom* igrala u baletskoj predstavi pod nazivom *Moji prijatelji iz knjiga*. Plesom su prikazali neka od najpoznatijih književnih djela i time povezali ove dvije prekrasne umjetnosti. Više o modernom baletu, predstavi, kao i Ivoninim planovima i motivaciji pročitajte u nastavku intervjua.

KUŽIŠ?! S obzirom na to da u našem okruženju rijetko čujemo da se netko bavi modernim baletom, kaži nam nešto više o toj vrsti plesa. Što bi kao najveće razlike izdvojila kod modernog baleta u odnosu na klasični?

Moderan balet je spoj svih vrsta plesova i ima potpunu slobodu izražavanja. Kao prvu, i možda najveću razliku, izdvojila bih da se u modernom baletu ne pleše u špic tenisicama nego u platnenim baletankama. Osim toga, razlika je vidljiva i u slobodi pri izboru i izgledu kostima. U klasičnom se pleše u pačkama, a u modernom u bilo čemu. U klasičnom baletu postoje točno određeni pokreti, piruete i skokovi, dok u modernom to ne postoji.

KUŽIŠ?! Gdje i za koga sada plešeš balet?

Igram u *Creative Studiju* gdje sam se se upisala kada sam bila mala i nikada nisam mijenjala studio niti bih to ikada željela.

KUŽIŠ?! Koliko često imaš satove plesa i koliko su zahtjevni?

Na treninge idem 4 ili 5 puta tjedno, od 3 do 4 puta tjedno imamo moderan ples i jednom tjedno imamo gimnastiku. Treninzi su dosta zahtjevni, ali se tijelo navikne poslije nekog vremena.

KUŽIŠ?! Reci nam više o temi predstave *Moji prijatelji iz knjiga* u kojoj si sudjelovala.

Svaka koreografija je imala za zadatak prikazati određeni lik, te su same koreografije i tekst u pozadini pričali priču i zanimljivosti iz knjiga, kako su nastale, tko ih je pisao... Neke od koreografija su bile *Cruella de Vil*, *Doroti*, *Odisej*, *Ana Frank*, *Dječaci Pavlove ulice*...

KUŽIŠ?! Tko ti je najveća podrška i što ti daje najveću motivaciju za trud?

Podršku imam od roditelja i cijele obitelji, oni su od početka uz mene i podržavaju me u svemu što postižem. Također, imam veliku podršku i od prijateljica iz grupe na baletu, sve smo tu, jedna uz drugu, pružamo međusobno ogromnu podršku i to je najvažnije od svega.

KUŽIŠ?! Gdje sebe vidiš za nekoliko godina, kakvi su ti planovi za budućnost?

U nekoj bližoj budućnosti planiram nastaviti bavljenje ovim hobijem. Za neku dalju budućnost, kada odem na fakultet u neki drugi grad, planiram i tamo naći studio u kojem bih mogla nastaviti baviti se plesom. Usporedo, u ovom studiju u Subotici, bih svakako voljela trenirati rekreativno.

KUŽIŠ?! Kako provodiš slobodno vrijeme?

Slobodnog vremena nemam baš na pretek, rijetko se dogodi moment kada nemam ništa raditi, uvijek se nešto nađe. Na ples ne gledam kao na obvezu, meni je on »ispušni ventil«, a svaki slobodan trenutak provodim s obitelji i s prijateljima... ili plešući.

KUŽIŠ?! I za kraj, koju poruku bi željela poslati mladima kako bi ih motivirala da njeguju i istražuju svoje talente?

Svaka djevojčica se nekada u svome životu željela baviti baletom, te savjetujem roditeljima da ih upišu, jer im je možda baš to veliki neotkriveni talent. Glazba i ples oplemenjuju, čak i kod rekreativnog bavljenja istim. Svima koji su dobri u nečemu savjetujem da ne gledaju na to kao na obvezu ili na nešto što se mora raditi nego neka to bude njihov »ispušni ventil«, nešto što ih čini sretnim i samo tako će uspjeti postići značajne rezultate.

Katarina Ivanković Radaković

SREDNJA MEDICINSKA ŠKOLA SUBOTICA

Stomatološka sestra – tehničarka

nastavni jezik
hrvatski

duljina trajanja srednjeg
obrazovanja
4 godine

broj učenika
30

O obrazovnom profilu

Program se nastave temelji na stjecanju znanja i vještina za asistiranje i rad na odjeljenjima: bolesti zuba, dječja i preventivna stomatologija, stomatološka protetika, parodontologija i oralna medicina, ortopedija vilica, oralna i maksilofacijalna kirurgija. Ovladat će tehnikama i procedurama pripreme i sterilizacije materijala i instrumenata. Stomatološka sestra – tehničarka sudjeluje u prevenciji stomatoloških oboljenja, odgojno-zdravstvenom radu u vrtićima, školama, savjetovalištima za trudnice.

Važno za rad

Za obavljanje ovog posla neophodna je preciznost, odgovornost i posvećenost. Posao se obavlja, uglavnom, u zatvorenoj prostoriji, pretežno stojeći i u pokretu.

Predmeti

Stručni predmeti su: Anatomija i fiziologija, Prva pomoć, Zdravstvena njega, Higijena i zdravstveni odgoj, Farmakologija, Zdravstvena psihologija, Patologija, Mikrobiologija s epidem., Bolesti zuba, Stomatološki materijali i instrumenti, Preventivna stomatologija, Osnovi kliničke medicine, Stomatološka protetika, Medicinska biokemija, Oralna kirurgija, Poduzetništvo, Parodontologija i oralna medicina, Dječja stomatologija, Ortopedija vilica.

Mogućnost nastavka školovanja i zaposlenja

Na višim i visokim strukovnim studijima ili na fakultetima u Republici Srbiji, Republici Hrvatskoj i inozemstvu. Visoke strukovne škole i akademski studiji iz područja zdravstvene njega, medicinski fakultet, stomatološki fakultet, fakultet tjelesne kulture, farmaceutski fakultet... Nakon završene srednje škole, mogu odmah početi s radom kao asistentica liječniku – stomatologu obavljajući sljedeće poslove: popravci, liječenje, vađenje zuba i sl. Priprema zubarske uređaje, instrumente, lijekove i potreban materijal kako bi sve pravodobno bilo dostupno stomatologu. Prati rad stomatologa, dodaje mu potrebne instrumente, lijekove, tampona, anestetike. Sterilizira i održava instrumente. Proziva pacijente, zakazuje, priprema pacijente za rendgenska snimanja, vodi evidenciju o uslugama, utrošku materijala, popunjava recepte, sređuje kartoteku.

Nakon završetka srednje škole stječe se zvanje
stomatološke sestre – tehničarke.

POLITEHNIKA

nastavni jezik
hrvatski

duljina trajanja srednjeg
obrazovanja
4 godine

O obrazovnom profilu

Sam naziv objašnjava kako se radi o nanošenju boje kroz finu mrežu koja je zategnuta na odgovarajući drveni ili metalni okvir nalik situ. Kroz otvore na mrežici boja se pomoću gumenog valjka potiskuje na podlogu koja se tiska. To može biti bilo kakva podloga (papir, plastika, tekstil, metal, drvo, staklo, keramika). Također, mogu biti i različite forme i dimenzije (majice, olovke, bedževi, upaljači, boce, šalice, čaše, tegle, burad...). Na ovom smjeru učenici će naučiti pripremiti materijal otiskati u različitim tehnikama tiska, i na različitim vrstama, i tipovima strojeva za tiskanje jer je upravo tome posvećen veći dio praktične nastave. Tiskanje se vrši na papiru, kartonu, plastici, a tehnika tiska određuje se prema vrsti originala, naklade, podloge za tisak i želji naručitelja. Učenici se najprije upoznaju s radom u tehnici ofsetnog tiska, ali i s mnogim drugim tehnikama – dubokim tiskom, propusnim tiskom, digitalnim i tzv. fleksotiskom. Svaka od njih iziskuje i upoznavanje učenika s radom specijalnih strojeva.

TEHNIČKA ŠKOLA SUBOTICA

Tehničar tiska

dužina trajanja srednjeg

4 godine

broj učenika

30

Važno za rad

Normalan vid na blizinu, daljinu i kolorni vid, normalna funkcija gornjih i donjih ekstremiteta i kičmenog stupa. Za obavljanje ovog posla potrebna je preciznost, urednost, strpljenje i kreativnost jer se, uz tisak, vodi računa o doziranju boja koje se nanose po preciznim pravilima. U radu se koristi računalo. Radi se u zatvorenoj prostoriji. Sitotiskar u radu je izložen kemijskim parama te treba voditi računa o mjerama zaštite na radu.

Mogućnost nastavka školovanja:

Učenici po završetku srednje škole imaju veliki broj mogućnosti, počevši od pronalaženja posla u tiskarama ili malim privatnim obrtima za tiskanje, knjižarama i kopirnicama pa do nastavka školovanja na višim i visokim stručnim školama ili fakultetima.

GIMNAZIJA „SVETOZAR MARKOVIĆ” SUBOTICA

opći smjer

nastavni jezik

hrvatski

dužina trajanja srednjeg
obrazovanja

4 godine

broj učenika

30

Kome je namijenjen opći smjer?

Gimnazija općeg tipa spona je između prirodno-matematičkog i društveno-jezičnog smjera. Predmeti koji se ovdje uče predstavljaju uravnotežen izbor kako prirodnih tako i društvenih znanosti. Učenici sve četiri godine uče matematiku, materinski jezik, strane jezike, fiziku, povijest, kemiju, biologiju. Pogoduje onim učenicima koji su podjednako dobri i u prirodnim i društvenim znanostima. Ovaj profil nudi visoku razinu opće kulture i znanja iz svih predmeta.

Mogućnost nastavka školovanja na višim i visokim stručnim školama i fakultetima

Svi učenici koji uspješno završe gimnaziju imaju mogućnost upisati fakultete društveno-humanističkih, medicinskih, prirodno-matematičkih ili tehničko-tehnoloških znanosti u našoj zemlji i u inozemstvu.

Nakon završene gimnazije i položene državne mature potrebno je nastaviti školovanje.

**Složite
kockice
u odgoju
VAŠE
DJECE**

2023./2024.

Što dalje nakon studija?

Nakon završetka sveučilišnog obrazovanja studenti se suočavaju s jednim od najuzbudljivijih, ali i najzahtjevnijih trenutaka u životu – prvim korakom u profesionalnoj karijeri. Mladi ljudi diljem svijeta susreću se s nizom različitih emocija, očekivanja, i naravno, neizvjesnosti.

Za većinu studenata prva godina nakon završetka studija predstavlja prijelazno razdoblje između studentskog života i »pravog« svijeta odraslih. Ovo je vrijeme kada se mladi upoznaju s mnogim izazovima, ali i vrijeme kada se otvaraju vrata mnogim mogućnostima.

14

Posao ili nastavak obrazovanja

Jedan od najvećih izazova je pronalaženje posla. Nakon završetka studija mnogi mladi ljudi žele pronaći posao u struci, koji odgovara njihovim interesima. Međutim, konkurencija na tržištu rada je često vrlo jaka, pa je potrebno uložiti trud i vrijeme u pronalaženje prave prilike. To može uključivati slanje molbi, sudjelovanje na razgovorima za posao i možda i prihvaćanje privremenih ili honorarnih poslova kako bi se steklo iskustvo.

Ipak, neki studenti odlučuju da je pravi korak nakon završetka studija nastavak obrazovanja. Mnogi se odlučuju upisati na specijalističke ili magistarske studije kako bi proširili svoje znanje i povećali šanse na tržištu rada. Ova opcija može biti izazovna, mada također pruža mogućnost dodatnog usavršavanja i fokusiranja na određeno područje interesa.

Istraživanje svijeta ili samozapošljavanje

Postoje i mladi ljudi koji smatraju da je pravi trenutak za istraživanje svijeta nakon završenih studija. Putovanje može biti nevjerojatno obogaćujuće iskustvo. Mnogi se odlučuju za rad na volonterskim

projektima u inozemstvu ili putovanje i istraživanje drugih kultura. Ovo vrijeme može pružiti priliku za osobni rast, razumijevanje drugih kultura i stjecanje novih perspektiva.

S druge strane, postoje i oni koji se odlučuju na samozapošljavanje. Nakon stjecanja diplome neki studenti odlučuju pokrenuti vlastiti posao. Ovo zahtijeva hrabrost, ali može pružiti nevjerojatne mogućnosti za ostvarivanje vlastitih snova i ambicija. Odluka o samozapošljavanju može biti izazovna, ali uz pravilan plan i upornost mnogi mladi poduzetnici uspijevaju u svojim pothvatima. Ova opcija također pruža priliku za kreativnost, samostalnost i razvoj vlastitih vještina.

Najteža prva godina

Uz sve ove mogućnosti, važno je napomenuti da prva godina nakon završetka studija često dolazi s određenom dozom neizvjesnosti i pritiska. Mnogi se pitaju je li donesena prava odluka, što ako ne uspiju pronaći posao ili se suoče s neuspjehom. Važno je da mladi ljudi budu svjesni da je ovo normalan dio tranzicije u odrasli život i da neuspjesi nisu kraj svijeta. Svatko prolazi kroz svoj jedinstveni put i važno je dati si vremena i prostora za eksperimentiranje i učenje.

Tijekom prve godine nakon završetka studija mladi se također suočavaju s prilagodbom na novu financijsku situaciju. Većina studenata navikla je na ograničen proračun, ali nakon diplomiranja moraju se suočiti s plaćanjem računa, kreditima i drugim financijskim obvezama. Važno je biti svjestan ovih promjena i izraditi plan za upravljanje financijama kako bi se izbjegli stres i dugoročni problemi.

Prilika za osobni rast i razvoj

Osim toga, prva godina nakon završetka studija također može biti vrijeme za osobni razvoj i uspostavljanje ravnoteže između poslovnog i privatnog života. Studenti su možda navikli na intenzivno učenje i rad, ali sada je važno pronaći ravnotežu između karijere, obitelji, prijatelja i vlastitog blagostanja. Održavanje zdravih navika, kao što su redovita tjelesna aktivnost, dovoljno sna i vrijeme za opuštanje, ključno je za cjelokupno blagostanje.

U konačnici, prva godina nakon završetka studija predstavlja novi početak i priliku za rast i razvoj. Bez obzira na put koji odaberu mladi ljudi, važno je biti otvoren za nove mogućnosti i izazove. Nekoliko gre-

šaka i neuspjeha na putu su normalni, ali su i prilika za učenje i rast. Sve što je potrebno je hrabrost, odlučnost i otvoren um.

Iz tog razloga, troje mladih smo pitali o njihovim karijernim ciljevima i snovima.

Vanja Vidić, Filološki fakultet u Beogradu: »Studiram jezike, s velikim interesom za književnost, željela bih se posvetiti prevodilačkom radu u književnoj kući. Inspirirana bogatstvom različitih kultura i jezika, vjerujem da prevoditelj igra ključnu ulogu u promicanju književnosti diljem svijeta. Želim prenijeti dubinu i ljepotu autorskih djela na svoj materinji jezik, otvarajući vrata čitateljima za uživanje u svjetskoj književnosti. Rad u književnoj kući bio bi prilika da ostvarim svoje strasti i doprinesem kulturnoj raznolikosti na globalnoj razini«.

Miloš Bilanović, Filozofski fakultet u Novom Sadu: »Student sam Filozofskog fakulteta koji obožava temu svojih studija, želim zainteresirati mlade i raditi s njima kao predavač u školi. Filozofija me uzima pod svoje krilo i potiče da mislim izvan okvira, a želim prenijeti tu strast i na mlade naraštaje. Kroz dinamičnu nastavu i otvorene rasprave želim probuditi znatiželju kod učenika i po-

taknuti ih da istražuju svijet oko sebe. Rad u školi bi mi pružio priliku da oblikujem mlade umove i pomognem im u njihovom intelektualnom rastu. Želim biti dio njihovog putovanja u otkrivanju novih ideja i poticanja kritičkog razmišljanja koje će im koristiti u svim sferama života«.

Tamara Nikolić, Medicinski fakultet u Novom Sadu: »Kao studentica Medicinskog fakulteta sa strašću za rad s djecom želim se posvetiti karijeri medicinskog predavača s posebnim fokusom na pedijatriju. Oduvijek me privlačila briga o najmlađima i želim prenijeti svoje znanje i iskustvo na buduće zdravstvene profesionalce koji će se baviti dječjim zdravljem. Želim potaknuti studente da razumiju specifične potrebe djece i da ih inspiriram da se posvete tom važnom području medicine. Ovo smatram životnom prilikom da oblikujem buduće generacije pedijatrijskih stručnjaka i doprinesem boljem zdravlju djece u našoj zajednici«.

P. S.: Mladi diplomanti, neka vam prva godina nakon završetka studija bude vrijeme za istraživanje, učenje i izazove!

Andrea I. Darabašić

Republičko natjecanje

Najbolji iz hrvatskog jezika

Republičko natjecanje iz poznavanja hrvatskog jezika i jezične kulture održano je 27. svibnja, po već ustaljenoj tradiciji u OŠ *Vladimir Nazor* u Đurđinu. Budući da natjecanje iz ovog predmeta postoji samo za učenike sedmih i osmih razreda, natjecatelji su učenici triju osnovnih škola: škole domaćina, OŠ *Ivan Milutinović* i OŠ *Matko Vuković* iz Subotice. Na ovu, posljednju razinu natjecanja plasiralo se 18 učenika sedmih i osmih razreda cjelovite nastave na hrvatskom jeziku, a natjecanju je pristupilo njih 11. Pet učenika iz sedmog i šest iz osmog razreda. Prva tri mjesta osvojili su sljedeći učenici:

Sedmi razred:

Sara Dulić, OŠ *Vladimir Nazor*, Đurđin – I. mjesto, mentorica: **Monika Ivanović**.

Antonija Kujundžić, OŠ *Matko Vuković*, Subotica – II. mjesto, mentorica: **Klara Knežević**.

Petra Ivković Ivandekić, OŠ *Matko Vuković*, Subotica – III. mjesto, mentorica: **Klara Knežević**.

Osmi razred:

Mila Rukavina, OŠ *Ivan Milutinović*, Subotica – I. mjesto, mentorica: **Biljana Horvat**.

Kiristina Šarčević, OŠ *Matko Vuković*, Subotica – II. mjesto, mentorica: **Klara Knežević**.

Andrija Matković, OŠ *Matko Vuković*, Subotica – III. mjesto, mentorica: **Klara Knežević**.

Na republičkom natjecanju sudjelovali su: **Ines Vojnić** i **Hana Sič** iz sedmog razreda, te **Minea Matković**, **Nikolina Mačković** i **Valentin Čović** iz osmog razreda.

K. U.

OSTACI MRTVIH VOJNIKA U KANTONU
NAJAVILI SU BOGATU GOZBU VJEČNO
GLADNIM STRVINARIMA. U DIVLJINI JE
TO BIO ČVRSTO UREĐENI POREDAK.

... KOJI JE OD POSTANKA SVIJETA FUNKCIONIRAO KROZ
SAVRŠENI SUSTAV LANCA PREHRANE. PRIRODA NIJE IMALA
OSJEĆAJ ZA Ljudske SUDBINE. SMRT JE BILA ZAVRŠETAK
SVAKE PRIČE, A DIVLJI KRAJOLIK SAMO NIJEMI SVJEDOK
OKRŠAJA LJUDI U VREMENU KOJE JE BILO RAVNODUŠNO
ZA NJOJ NEVAŽNE LJUDSKE PATNJE.

CINI SE DA
SU TO OSTACI ONE
TROJICE KOJI SU SUDJE-
LOVALI U NAPADU NA SELO
KIOWA PRIJE NEKOLIKO
MJESECI. TO SU STARI
GREG SMITH...

DOČASNIK
BRAD WALKER I
NEKI JERRY...NISAM
MU ZAPAMTIO PRE-
ZIME. BILI SU TO
DOBRI LJUDI.

ALI NISU BILI
DOVOLJNO DOBRI DA SE
IZVUKU IZ STUPICE KOJU IM JE
PRIREDIO TAJ INDIJANAC. LUĐAK
UBIJA SVE PRED SOBOM I NEĆE
STATI DOK MU NETKO NE
STAVI SOLI NA REP.

All rights reserved by Kristijan C. Sekulic@ 2022

Vršnjačko nasilje i njegovi uzroci

18

Jeste li od onih koji kažu: »Samo da je na vrijeme dobio koju iza uha od roditelja, ne bi sad tako«? Ili pokušavate razumjeti uzroke? Možda i sami trpите nasilje, a ako ste žena šanse za to su vrlo velike. Čak 70% (!) žena na Balkanu bile su (ili su) žrtve nekog oblika nasilja. I tu su korijeni svega.

Razumijem da se u ovom trenu pitate kakve veze ima nasilje nad ženama s vršnjačkim nasiljem. Ima, i objasnit ću poveznicu.

O vršnjačkom nasilju najčešće razmišljamo tek onda kada se dogodi, no to je u biti posljednji korak jedne duboke dinamike koja je počela davno, često još u ranijim generacijama. Kada se dogodi vršnjačko nasilje, to je poput temperature koja predstavlja vanjski znak toga da je tijelo bolesno. Tako je i nasilje znak da je društvo bolesno. Kao što bolest nećemo izliječiti samo snižavanjem temperature tako ni pitanje vršnjačkog nasilja nećemo riješiti samo saniranjem posljedica.

Sigurnost žene kao preduvjet

Da bi dijete izraslo u samopouzdanu, empatičnu osobu s cjelovitom ličnosti i kapacitetom za samo-regulaciju, bliskost i povezivanje u ranim su danima neophodni određeni preduvjeti. Neophodno je da ima odrasle osobe koje imaju sve te kapacitete. Posebice su važne majke, jer one još uvijek u najvećoj mjeri brinu o djeci u prvim godinama djetetova života.

Ako žene žive u nesigurnosti (bilo da su izložene nasilju, bilo da žive u društvu kao što je naše koje ne sankcionira nasilje nad ženama), ako su im uskraćena osnovna prava, ako ne mogu slobodno odlučivati o svojem tijelu, ako su izložene dvostrukim pravilima, ako su »manje vrijedan« spol itd. – tada će majke djetetu moći prenijeti samo nesigurnost, osjećaj manje vrijednosti, lošu sliku o sebi i neće imati dovoljno kapaciteta za djetetove potrebe. Takvo dijete će izrasti u novu majku ili oca koji opet neće imati što prenijeti dalje svojem djetetu.

Što je to osnovno što nam treba?

Tri su ključna razvojna zadatka koja trebamo svladati kako bismo razvili zdravu ličnost.

Diferencijacija – to je faza u kojoj dijete spoznaje da je zasebna osoba, da nije jedno s majkom. Da bi dijete ovu fazu uspješno svladalo potrebno je da majka bude »dovoljno dobra« (Winnicott). To znači da treba moći u većini situacija prepoznati djetetove potrebe i odgovoriti na njih. Da bi majka to mogla, ona i sama treba biti zrela (emocionalno i psihofizički) i integrirana te treba partnera koji njoj u tom razdoblju može pružiti kvalitetnu podršku.

Ako je partner emocionalno nedostupan i nezreo, ako sav teret odgoja padne na nju, ako trpi nasilje, ako nema podršku okoline, ako je rasla u toksičnoj obitelji i ima visoki stupanj ovisnosti (»dependency«), ako je partner ovisnik i sl., tada majka neće imati

dovoljno kapaciteta za djetetove potrebe, a dijete neće imati dovoljno dobar objekt neophodan za izgradnju selfa.

Ako su majka ili otac nesigurni, ako su bili zanemarivani kao djeca, zlostavljani, ako su htjeli dijete da spasu brak ili da ih napokon voli – opet neće imati kapaciteta za djetetove potrebe. U takvim situacijama dijete neće uspješno proći fazu diferencijacije.

U odrasloj dobi to se može manifestirati npr. na način da osoba ne može samostalno funkcionirati (u emocionalnom, a nekada i u praktičnom smislu). Da se teško odvaja od roditelja u emocionalnom smislu, ima napade anksioznosti, teško donosi odluke, ne zna se zauzeti za sebe itd.

Nedostatak diferencijacije među partnerima najčešća je karakteristika prisutna kod parova u nasilnim vezama! Kada je u pitanju ponašanje, neprora-

đena faza diferencijacije će se u ponašanjima manifestirati kao submisivnost (najčešće kod žena) ili kao nasilje (najčešće kod muškaraca). To je tako jer kao društvo takve uloge i opcije osiguravamo jednom i drugom spolu.

Introjekcija – počinje od prvog dana. Od prvog dana pijamo u sebe sve momente ljubavi, brižnosti, pažnje ali i frustracije, zanemarivanja, strahove, nezadovoljstva, nesigurnosti – praktički sve ono što roditelji (a primarno majka) nose u sebi.

Kada imamo dovoljno dobrih stvari za introjicirati, tada razvijamo osjećaj stabilnosti, snage, sigurnosti u sebe, a to nam je kasnije u životu vrlo važno posebice u stresnim situacijama.

Kada nema dovoljno dobrog materijala za introjekciju, u odrasloj dobi nemamo kapacitet za umiriti se u stresnim situacijama i potrebna nam je druga osoba. To u ponašanju može varirati do onoga: »Donesi pivo inače ću ti razbiti glavu« pa sve do »Molim te, ne ostavljaj me, učinit ću sve što želiš«.

Kada nema odgovarajuće introjekcije, u nama se razvije ogroman strah od napuštanja (ne moramo

ga biti svjesni) s kojim se nosimo na različite načine od toga da nasiljem pokušavamo osobu zadržati uz sebe do toga da trpimo nasilje samo da ne budemo ostavljeni.

Kada kao dijete ne proradimo fazu introjekcije u odrasloj dobi neselektivno biramo partnere.

Integracija – je završni dio procesa sazrijevanja selfa. U ovoj fazi dijete shvaća da je majka jedna osoba, da nisu u pitanju dvije majke: dobra – kada prepozna njegove potrebe i loša – kada ne prepozna njegove potrebe.

Također, dijete o sebi počinje shvaćati da ima različite osjećaje, raspoloženja i ponašanja od kojih nisu sva divna i ugodna. Proces integracije u razvoju djetetova unutarnjeg svijeta počinje između treće i četvrte godine. Da bi se ta faza uspješno razriješila, neophodno je da dijete ima više pozitivnih nego negativnih iskustava. Bez dovoljno pozitivnih iskustava dijete neće moći integrirati »dobru mamu« i »lošu mamu« u jednu osobu, a bez toga neće razviti kapacitet za samoregulaciju.

Da bi dijete moglo izdržati frustraciju (npr. zato što nešto ne može dobiti istog trena), ono u sebi mora imati doživljeno i učitano puno situacija u kojima su njegove prave potrebe bile prepoznate. Treba mu puno »dobre mame«, jer to je ono što mu pomaže da se umiri.

Ako nema integriranu »dobru mamu« u sebi nego u svojem unutarnjem svijetu ima samo frustraciju i loša iskustva, tada se neće moći samoumiriti. Također, neće moći razviti ni sliku o sebi kao dobroj i OK osobi nego će se početi doživljavati kao posve loše.

U odrasloj dobi, osoba koja nije uspješno prošla fazu integracije imat će velikih problema u reguliranju svojih stvarnih ili zamišljenih potreba. Nezadovoljene potrebe su izvor problema sa samokontrolom i samoregulacijom i u središtu su velikog broja poremećaja ličnosti.

Kako pomoći djetetu da ne postane nasilnik ili žrtva nasilja?

Najbolji način da pomognete svojem djetetu počine davno prije njegova rođenja, počinje s društvom u kakvom živite i odabirom osobe s kojom ćete imati dijete.

S obzirom na to da veliki broj nas u veze ulazi prije nego smo dobro upoznali sebe, k tomu veliki broj nas dolazi iz disfunkcionalnih obitelji pa nemamo jasne parametre što je zdravi odnos – često prekasno primijetimo da možda baš i nismo pametno birali. U toj situaciji, drugi najbolji način da pomognete djetetu jest da razriješite vlastite unutarnje konflikte i izgradite zdravi self kako biste djetetu mogli pružiti što mu je potrebno da izgradi sebe.

Marina Balažev, specijalizantica transakcijske analize, smjer psihoterapija

Budanovićevi uzori

Budanović je odrastao na idealima **Ivana Antunovića** i **Paje Kujundžića**. Osjećao je stoga veliku dužnost prema svom rodu. Po tome se razlikovao od nekih svojih sunarodnjaka, koji su bili više karijeristički orijentirani. Dobro je poznao svoj narod i njegove realne potrebe. Bio je također svjestan cijene zauzimanja za interese svoga naroda. U obnašanju uloge društvenog i nacionalnog radnika služio se primjerima svojih prečasnika, ali ih je i nadvisio. I Antunović i Kujundžić su kao mladi svećenici u svojim sredinama razvili živi društveni život. Antunović je u Aljmašu (Bačalmaš) 1840-ih i 1850-ih držao poučne kružoke sa svojim župljanima. Međutim, njegova predavanja bila su vezana uglavnom uz religiju. Kujundžić je kao gimnazijski kateheta u Subotici usađivao u mlade bunjevačke učenike ljubav prema jeziku i rodu. Međutim, Kujundžić je zbog svog odgojnog djelovanja bio kritiziran pa i sputavan. Dugo vremena nije mogao dobiti svoj župu. Budanović je, svjesno ili nesvjesno, uzimao najbolje iz Antunovićevog i Kujundžićevog modela rada.

Društveno-prosvjetni djelatnik

Budanović je prije Prvog svjetskog rata službovao u Santovu, Kačmaru, Subotici (sv. Jurja), Novom Sadu, Somboru, Baji i Beregu. Svuda je zaticao slabe kulturne prilike, a ostavljao iza sebe plodne ishode. To je naročito bio slučaj u Novom Sadu, Beregu i Baji. Ova tri mjesta predstavljala su i po nacionalnoj i klasnoj strukturi pučanstva tri gotovo potpuno različite sredine. Novi Sad je bio većinski srpski grad, a od katolika bili su dominantni Nijemci i Mađari, dok su Hrvati bili u manjini. Pa ipak, i u takvim okolnostima, Budanović je uspio zadovoljiti zahtjeve svih svojih župljana. U Novom Sadu je aktivno zastupao Katoličku pučku stranku (Katolikus Néppárt). U sva tri mjesta su na njegovu inicijativu organizirane knjižnice. U Novom Sadu je sa župnikom **Pavlom Amonom** osnovao Pučku knjižnicu za bunjevačke Hrvate i pokrenuo akciju prikupljanja hrvatskih knjiga. U Baji je 1910. Budanović osnovao Bunjevačku kršćansku čitaonicu. Sudjelovao je čak i u radovima oko njene izgradnje počev od temelja. U Beregu je osnovao s mjesnim prvacima **Ilijom Dekićem**, **Barišom Mrvičinom** i **Josipom Ilićem** popularnu čitaonicu, koja je postala temelj za daljnji društveni život šokačkih Hrvata.

Anegdota iz Baje

Sačuvana je jedna anegdota iz vremena gradnje Bunjevačke kršćanske čitaonice 1910. godine: »Zanimljivo je bilo gledati, kada su dovezli prva kola zemlje za gradnju. To je bila upravo senzacija kod bajske Bunjevaca. Mnogi su došli viditi početak gradnje. No svaki je samo nepomično gledao u ta ista kola, dok

to ne dosadi g. Lajči, ne lati on sam jednu motiku i ne počme zemlju svlačiti s kola. 'Juh Gospodine ta uka-ljat ćete reverendu', rekoše prisutne žene i oduzmu mu motiku. Rad je tako otpočeo. Posle toga lijepog narodnog odziva što dalje sve većma se spore dobrovoljni radnici tako, da nakon nekoliko mjeseci već gotova bi željno očekivana zgrada. Sad dolazi na red, da se sagradi pozornica. I tu ide sve po uputama g. Lajče Budanovića. Za vrijeme posla slomi se jedna daska pod g. Budanovićem spade pod pozornicu i nemilo se ugruva. Zaključče, da g. Budanovića neće više pustiti zidanju čitaonice. Tako bi to i bilo, da na koncu ne trebaše udariti jedan klin u dasku, a čekića ne biše pri ruci. No g. Budanović nije dugo mozgao, kako će udariti klin već spopade ga te svojom pjesnicom zabi-je. To je energija!« (kraj)

Vladimir Nimčević

Što sve može i kako koristiti ChatGPT-4

GPT-4 je službeno stigao, potvrđujući dugogodišnje glasine o njegovim poboljšanjima već nevjerojatno impresivnih jezičnih vještina OpenAI ChatGPT-a. GPT je akronim za Generative Pre-trained Transformer, tehnologiju dubokog učenja koja koristi umjetne neuronske mreže za pisanje poput ljudi.

OpenAI ga naziva tvrtkinim »najnaprednijim sustavom koji proizvodi sigurnije i korisnije odgovore«. Ovdje je sve što trebate znati o njemu, uključujući kako ga koristiti i što može učiniti.

Plaćanje

GPT-4 je službeno najavljen 13. ožujka, što je *Microsoft* ranije potvrdio, iako točan dan nije bio poznat. Međutim, od sada je dostupan samo u plaćenju pretplati na ChatGPT Plus. Trenutna besplatna verzija ChatGPT-a i dalje će se temeljiti na GPT-3.5, koji je manje precizan i sposoban u međusobnoj usporedbi.

GPT-4 će također biti dostupan kao API »za programere za izradu aplikacija i usluga«. Najlakši način da počnete koristiti GPT-4 je da ga isprobate kao dio Bing Chata. Microsoft je otkrio da koristi GPT-4 u Bing Chatu, koji je besplatan za korištenje. Međutim, neke značajke GPT-4 nedostaju u Bing Chatu, poput vizualnog unosa. Ali i dalje ćete imati pristup tom proširenom LLM-u (veliki jezični model) i naprednoj inteligenciji koja dolazi s njim. Treba napomenuti da iako je Bing Chat besplatan, ograničen je na 15 razgovora po sesiji i 150 sesija po danu. Jedini drugi način za pristup GPT-4 trenutno je nadogradnja na ChatGPT Plus koja će vas koštati 20 dolara.

Kreativnost, vizualni unos i dulji kontekst

Prema OpenAI, ovaj jezični model sljedeće generacije je napredniji u tri ključna područja: kreativnost, vizualni unos i dulji kontekst. Što se tiče kreativnosti, OpenAI kaže da je GPT-4 mnogo bolji u stvaranju

i suradnji s korisnicima na kreativnim projektima. Primjeri toga uključuju glazbu, scenarije, tehničko pisanje, pa čak i »učenje korisnikovog stila pisanja«. Duži kontekst također igra ulogu u tome. GPT-4 sada može obraditi do 25.000 riječi teksta korisnika. Možete čak samo poslati GPT-4 web poveznicu i zatražiti od njega interakciju s tekстом s te stranice.

GPT-4 također sada može primati slike kao osnovu za interakciju. U primjeru navedenom na web stranici GPT-4, chatbotu je dana slika nekoliko sastojaka za pečenje i postavljeno mu je pitanje što se s njima može napraviti. Na kraju, OpenAI također kaže da je GPT-4 znatno sigurniji za korištenje od prethodne generacije. Navodno može proizvesti 40% više činjeničnih odgovora u OpenAI-jevom internom testiranju, dok je također 82% manja vjerojatnost da će »odgovoriti na zahtjeve za nedopušteni sadržaj«.

OpenAI kaže da je obučen s ljudskim povratnim informacijama kako bi napravio ove korake, tvrdeći da je radio s »više od 50 stručnjaka za rane povratne informacije u domenama uključujući sigurnost i sigurnost AI-ja«.

Problemi

Dok raspravlja o novim mogućnostima GPT-4, OpenAI također primjećuje neka od ograničenja novog jezičnog modela. Kao i prethodne verzije GPT-a, OpenAI kaže da najnoviji model još uvijek ima problema s »društvenim predrasudama, halucinacijama i kontradiktornim zahtjevima«. Drugim riječima, nije savršeno, ali OpenAI kaže da su to sve problemi na kojima tvrtka radi.

Ono što se u praksi također pokazalo je činjenica kako ipak nisu sve informacije točne koje možete dobiti od GPT-a. Jednostavno, kao i sva ostala tehnološka pomagala, Chat GPT treba koristiti odgovorno, te svakako raditi *fact checking*. Ipak je AI tehnologija u začetku, stvorena od ljudi, a znamo kako ljudi nisu bez pogreški.

Ono što za sada možemo biti sigurni, umjetna inteligencija je daleko od potpunog preuzimanja poslova od ljudi. Ostaje nam nada kako će AI biti etički korišten, te isključivo za dobrobit čovječanstva. Nitko od nas ne želi gledati Terminatora uživo.

Prozirna moda – trend koji očarava

22

Moda je uvijek bila sredstvo izražavanja individualnosti i stilskeg smjera. Kroz godine, dizajneri su neprestano eksperimentirali s različitim materijalima kako bi stvorili nevjerovatne odjevne komade. Jedan takav trend, koji je dobio na popularnosti posljednjih godina, je prozirna odjeća. Od transparentnih haljina do prozirnih košulja, prozirna moda je postala izvor divljenja i rasprava. Već u starom Rimu žene su nosile lagane prozirne tunike od tankog platna kako bi istaknule svoju ljepotu i ženstvenost. Tijekom povijesti, prozirna odjeća se pojavljivala i nestajala, ali uvijek je izazivala kontroverze i divljenje. Dizajneri kao što su *Chanel*, *Dior* i *Givenchy* koriste prozirne tkanine kako bi stvorili senzualne komade. Ova vrsta odjeće pruža dizajnerima mogućnost da istaknu igru boja, uzoraka i tekstura, stvarajući vizualno atraktivne kombinacije. Prozirna moda također je popularna među poznatim ličnostima koje često nose prozirne haljine na crvenom tepihu, privlačeći pažnju i postajući influenceri.

Širok spektar

Također, važno je naglasiti da postoji širok spektar prozirnih komada odjeće – od suptilnih prozirnih detalja do potpuno prozirnih komada, pa svatko može pronaći stil koji mu najviše odgovara.

Budući da će 2023. godinu obilježiti prozirni komadi, a vi želite isprobati prozirnu modu, važno je pronaći ravnotežu između senzualnosti i sofisticiranosti, jer mali pogrešan korak može djelovati vulgarno i nepristojno. Evo nekoliko savjeta za nošenje prozirne odjeće: kombinirajte prozirne komade s drugim slojevima kako biste stvorili slojeviti izgled koji pruža više pokrivenosti. Ako niste spremni za potpuno proziran komad odjeće, možete početi s prozirnim detaljima poput čipke ili mrežice koji se mogu uklopiti u vašu odjevnju kombinaciju. Razmislite o prigodi na kojoj ćete nositi prozirnu odjeću. Neke komade možete nositi za večernje izlaske dok su drugi prikladniji samo za plažu, druženje pored bazena.

Izvor inspiracije

Prozirna moda je kontroverzan trend koji otkriva i očarava. Bez obzira na vaš stav o ovoj vrsti odjeće, ne može se poreći njen utjecaj na industriju mode i društvo. Kroz povijest, prozirna moda je evoluirala i prilagođavala se suvremenim trendovima, a sada je postala izvor inspiracije za mnoge dizajnere i zaljubljenike u modu. Ako želite isprobati ovaj trend, neka vaša kreativnost bude vodilja i pronađite način kako ga nositi na način koji se najbolje uklapa u vaš stil i osobnost.

Milijana Nimčević / Foto: Unsplash

PREPORUKA

Beli Kelly Remiksi

Ovo je tek drugi album sačinjen od remiksa koji obrađujemo u ovoj rubrici. Razlog tome je što svakako remiks albumi nisu ni tako česti, a pritom moraju biti zanimljivi, originalni i smisleni. E pa, Beli Kelly Remiksi su upravo sve to. Prije svega, izbor pjesama je odličan, među obrađenim izvođačima pronaći ćete K2, DnD, Marquyu, Divas... da navedemo samo neke. Drugim riječima, radi se o domaćim R'n'B izvođačima, čijim pjesmama subotički glazbenik **Faddi S.** uspijeva udahnuti novi život.

Kako to uspijeva? Tako što već postojeći R'n'B pretvara u još veći R'n'B. Kada budete čuli neke od jačih momenata na albumu poput uvodne *Luda za tobom* grupe K2, *Zaboravi na nju* od DnD, ili *Shto Kje Ostone* **Tamare Stojkovske**, bit će vam jasno o čemu govorim. Za neke pjesme bih rekao i da čak bolje zvuče ovako, ogrnute u novi zvuk Faddija S. Nešto kao bonus ili poslastica za kraj je numera *Pod zvezdama* koja je jedina autorska stvar na albumu i pravi mali nebrušeni »blue eyed soul« dijamant. Beli Kelly Remiksi dostupni su na Youtubeu, bandcampu kao i na streaming platformama. Zavalite se i uživajte.

I. Benčik

GLAZBA

U potrazi za srećom

Ovog puta preporučam film iz 2006. godine koji zasigurno kod svakoga može izazvati različite emocije i želju za debatom. Naime, riječ je o čuvenoj biografskoj drami *U potrazi za srećom* (*The Pursuit of Happyness*) u kojoj glavne uloge tumače **Will Smith, Thandie Newton, Jaden Smith, Brian Howe** i drugi. Film je snimljen prema istinitoj priči o **Christopheru Gardneru**, čovjeku koji je živio kao beskućnik i siromah, a zatim postao jedan od američkih multimilijardera.

Christopher je uložio novac u sprave za skeniranje kostiju, ali se ne prodaju najbolje. Dok ih pokušava prodati, pod pritiskom teške financijske krize, žena ga ostavlja, kao i njihovog petogodišnjeg sina. Nakon toga on gubi kuću te je prinuđen sa svojim sinom živjeti na ulici i spavati po skloništima, autobuskim stanicama... Christopher, očajan u pronalasku posla, prihvaća posao brokera shvaćajući da do prve isplate mora raditi probnih šest mjeseci zbog čega istovremeno nastavlja prodavati sprave. Usprkos svim nedaćama, Christopher se trudi biti posvećen i brižan otac.

Iako bih voljela da sam kraj filma duže traje (shvatit ćete o čemu govorim ukoliko ga pogledate), film je inspirativna priča o neodustajanju, o potrazi za srećom, očevoj ljubavi, kao i o napornom radu radi ostvarivanja snova.

K. Ivković Ivandekić

FILM

Zašto sam vam lagala

Za knjigu **Julijane Matanović** *Zašto sam vam lagala* ne možemo reći je li autobiografija ili je sadržaj stvorila autorica koristeći svoju maštu i bliske joj ličnosti. Međutim, na kraju krajeva, to je nebitno. Zbirka ljubavnih, privatnih priča u knjizi, čija je sveobuhvatna tema beskrajni lov na ljubav, ključna je. Roman se vraća u vrijeme kada su ekonomske i društvene strukture, kao i školski dani, bili drugačiji, sporiji i manje stresni. Sjećanja na naizgled beznačajne i sporedne stvari iz života, uključujući cipele, džemper, seosku gostionicu, čine okvir romana. Znamo da je to istina, jer se još uvijek jasno sjećamo nekih trivijalnih ili nevažnih stvari iz naše mladosti. Djevojke, dame, se često prisjete para cipela, jer je to ono što im često okupira pažnju, kako primjećuje i autorica. Ona u knjizi često uspoređuje svoje razumijevanje pojedinih ljudi, događaja ili ljudskih postupaka iz prošlosti i sadašnjosti. U ovom trenutku svog života, kao zrela žena, skupila je mnogo životnog iskustva, a na mnoge stvari gleda s oslobođenim predrasudama vremena u kojem je odgajana i obrazovana kao dijete.

A. I. Darabašić

KNJIGA

Ferije uskoro...

